

Kiss András

Lappangó középkori oklevelek

A 75 éves Borsa Ivánnak, a magyar középkorkutatás okleveles alapjai korszerűsítőjének.

A levéltári anyag vándorlása (és következményei között: az oklevelek, iratok lappangása) ismert és tárgyalt folyamat a szakirodalomban.¹ Kiváltó okai és eredményei különbözők. Az okok között, mint gyakran előfordulókat, megemlíthetjük azokat, amelyek elsődlegesen a levéltári anyag szétszóródását, másodlagosan pedig idegen kézbe jutását, lappangását vagy éppen elkallódását, sőt pusztulását eredményezik. Ilyenek például az erőhatalom érvényesülése (akár háborúról, akár forradalomról vagy a különböző érdekellentétekből fakadó villongásról van szó), az elemi csapások, de kiválthatják az anyag helyéből történő kimozdulását és az ezzel járó következményeket a mindenkor hatalom intézkedései, vagy az a középkortól kezdődően érvényesült gyakorlat, miszerint az elidegenített javakat rendszerint követték az új birtokoshoz a vonatkozó jogbiztosító oklevelek is. Megemlíthetjük még a humanizmus hatására kibontakozó gyűjtői tevékenységet, amit aztán a XIX. század második felében erőteljesen fellendített az oklevelek jogbiztosító értékének a megszűnése, ezáltal pedig a levéltári anyag szétszóródása, kereskedelmi forgalomba kerülése. Mindezekben belül és mellett azonban gyakran fordulnak elő egész sajátos esetek is, amit annak a Szatmár vármegye levéltárában megőrzött, de ez ideig túlnyomórészt ismeretlen XIII—XV. századi 11 darab eredeti oklevélnek az útja és sorsa is példáz.

A Katona család örökösei között Fehérgyarmaton megegyezéssel zárult osztály ügyében a kiküldött tábla- és választott bírók 1826. december 11-én jelentésben számoltak be a vármegyének az ügy lezárulásáról, azzal, hogy ennek megfelelően az osztályra vonatkozó iratokat mellékleteikkel együtt helyezték el a vármegyei levéltárba. Ami ez esetben eltér a szokásos és szabályos ügyintézésről, az a jelentésnek a folytatólagosan kiegészítő része és a vonatkozó mellékletek. A kiküldött bírák ugyanis ebben beszámolnak arról, hogy a hajdon Katona Juliánnánál a néhai Kardos György iratai között 11 darab hártyaoklevelet találtak, amelyek nem vonatkoznak az örökösökre. A jelentés szerint ezek az oklevelek a „néhai királyi tanácsos Luby Károly úr, mint Ungvár (!) vármegyei királyi commissarius úr által adattak a néhai Kardos György úr kezibe elolvasás és lemásolás végett”. „Amennyire a régi írásból ki lehet tapogatni” — folytatják a jelentést a kiküldött bírák — „ők elkészítették és a jelentésbe iktatták a 11 oklevél leltárát. (A leltárba foglaltak jellemző tünetei az írástudás szélesebb körben történő elterjedésével együtt járó minőségi változásnak az „írástudó” fogalmát illetően, és annak is, hogy mennyit változott az évszázadok során az írott betűk alakja. Ugyanis a latinul még értő jelentést tevők már nehezen olvassák a XIII—XV. századi szövegeket, sőt a Magyarországon a hiteleshelyek által kiszorított és köztudatból kiesett közjegyzői intézményt már nem ismerik, az oklevelek között talált két közjegyzői oklevelet pedig csak „bizonyos papi parancsolat”-ként tudják meghatározni.)

¹ Jakó Zsigmond — Radu Manolescu: *A latin írás története*. Bp. 1987. 110—111, 114—118. — Uők: *Scrierea latină în evul mediu*. Buc. 1971. 87—90, valamint az idézett irodalom: 104—105. — E helyt köszönöm meg Jakó Zsigmondnak, hogy ezúttal is — mint annyiszor — hathatósan segített közleményem elkészítése során.

Az oklevelekkel együtt a bírák csatolták M. Kardos György 1804. január 14-én kelt elismervényét azoknak a „régí donationalis és statutionalis pergamenre írott levelek”-nek az átvételéről, amelyeket „olvashatatlanságok miatt” Luby Károly adott át neki, mert vele kívánta azokat lemásoltatni. Az elismervény lapszélére, feltehetően Kardos György halálakor, a következő feljegyzést írták: „Halálos ágyban esvén a titulus úr, tekintetes Luby Imre fiskális úr [Luby Károly fia] fogja tudni, mi végre valók ezek.”

Abban, hogy az előkerült eredeti oklevelek nem jutottak az akkor már kibontakozott történeti forráskutatás művelőinek keze ügyébe és közvetítésükkel a következő években már folyamatosan megjelenő oklevéltárak valamelyikébe, több tényező hatását véljük érvényesülni. Jóllehet a tudományos történetírási igény XVIII. századi jelentkezésével a levéltári anyag feltárása, gyűjtése az említett században kéziratos oklevélgyűjteményekben, illetve forráskiadványokban öltött testet,² köztudomású, hogy a kutatóknak még a tárgyalt korszakban is számolniok kellett a több évszázados levéltári szemlélettel. Ennek megfelelően ugyanis, mivel az oklevelek és iratok megőrzését ezeknek jogbiztosító értéke, illetve a XVIII. század második felétől, felsőbb utasításra, az ügyintézés jó menete indokolta (tehát a levéltárképző gyakorlati érdeke), ez utóbbi nem történeti forrást, hanem továbbra is saját jogbiztosítékát, érdekeit szolgáló iratokat látott levéltári anyagában. Érthető ezért, hogy tiltotta, illetve nem szívesen vette okleveleinek, iratainak idegen kézbe kerülését. Ez közismert tény, és ennek bizonyítására elég a rendszeres levéltári kutatás egyik jeles megszervezőjének és művelőjének, Kovachich Márton Györgynek esetére hivatkoznunk. Ő ugyanis nem kutathatott a jogbiztosító iratokat nagy számban őrző Magyar Kamara levéltárában, jóllehet annak alkalmazottja, mi több, levéltári segédleteinek elkészítője volt.³ Ennek a szemléletnek a jegyében vélhették úgy a jelentést aláíró osztoztató bírák, hogy a Szatmár vármegye érdekei szempontjából fontos okleveleket tartsák továbbra is a vármegye levéltárában (itt valószínűleg a Batizvasvári [Woswary], Kakszentmárton [Senmartun], Mátészalka [Zolka] stb. Szatmár vármegyei településekre vonatkozó darabokra gondoltak, valamint arra is, hogy azok Luby Károly, Szatmár vármegye egykori alispánjától kerültek Kardos Györgyhez), a többinek pedig országos kihirdetését javasolták (feltehetően ezt is azért, hogy ha valaki esetleg felfedezi közöttük a maga vagy családja jogbiztosító iratait, jusson azoknak birtokába).

Abban viszont, hogy Luby Károly, Szatmár vármegye első alispánja és Ung vármegye adminisztrátora (Luby Károly, az ismert genealógus nagyapja) Kardos Györgynek adta át a 11 oklevelet azzal, hogy olvassa el és másolja le azokat, más folyamat tünetét véljük felfedezni. A vegyes provenienciájú, sem élő családhoz, sem meglévő birtokokhoz szervesen nem kötődő oklevelek Kardos Györgynek történet átadásában nem látjuk semmi jelét annak, hogy ez esetben őt vagy valaki hozzá közelállót érdeklő oklevelek jogbiztosító értékét szerette volna megtudni a lemásolt szövegekből (esetleg valamilyen igény érvényesítése érdekében, vagy bizonyítékként valamilyen folyamatban levő perben). Ezt megerősíti az a tény is, hogy Luby vagy örökösei 1804-től 1826-ig nem sürgették a lemásolást, nem kérték vissza az okleveleket. Inkább azt tartjuk valószínűnek, hogy az akkor már elterjedt történeti forrásgyűjtés egy kiadványokban soha nem jelentkezett, ismert gyűjteményt létre nem hozott vidéki művelőjeként szeretett volna másolatot szerezni a maga vagy más gyűjtő számára attól a Kardos Györgytől, akit feltehetően

² Benda Kálmán: *A magyar forráskiadás története és jelenlegi helyzete. = A levéltári forráskiadás — Az egyházi levéltárak.* Magyar Könyvtárosok Egyesülete Levéltári Szekció Füzetei. 6—13.

³ V. Windisch Éva: *Kovachich Márton György és a magyarországi levéltári anyag feltárása.* Levéltári Közlemények (a továbbiakban: LtK) 37/1966. 60—69.

szintén érdekeltek a régi oklevelek, vagy a régi iratok olvasásában jártasabb ügyvéd lehetett.

Ami azonban az oklevelek további sorsát eldöntötte, az a XVIII. század második felétől kialakult irattári szemlélet volt, amely a levéltárképző ügyviteli, bürokratikus érdekeit tartotta szem előtt. Ennek a szemléletnek értelmében az elintézett ügy iratait el kell helyezni az irattárba, el kell látni a megfelelő jelzettel és végül tartalmát pontosan fel kell tüntetni a megfelelő irattári segédletben, hogy mindig visszakereshető legyen. (Az a papjainkig kialakult és ma is érvényes szemlélet, amely különbséget tesz az ügyintézést, a gyakorlati ügyeket szolgáló anyagot őrző irattár és az írott anyagot történeti forrásként, a kutatást szolgáló információs bázisként kezelő levéltár között, akkor mai megfogalmazásában még ismeretlen volt a levél- és irattárak ügyintézői szemében.) Az említett gyakorlati irattári szemlélet jegyében járhattak el Szatmár vármegye levéltárában is. Nem utal semmilyen adat arra, hogy az előkerült okleveleket országosan kihirdették vagy az említett Luby Imrét értesítették volna. A közigazgatási ügyintézési gyakorlatnak megfelelően a jelentést mellékleteivel együtt elhelyezték a tárgyilag tagolt vármegyei levéltár *Miscellaneo iuridico-civilium*, később Polgári egyveleges tárgyak névvel jelölt sorozatába, a sorozat mutatójában pedig feltüntették az irat tárgyát, sőt a jelentésbe foglalt leltár alapján a hártyaoklevelek évét és tartalmát is. Az említett irattári szemlélet szerint tehát minden szabályszerűen és pontosan történt. Viszont éppen ennek a szemléletnek következtében megkezdődött a 11 eredeti oklevél mintegy másfél évszázados lappangása. A középkori oklevelek rendszeres és 1848 után szabad feltárása során ugyanis a kutatók figyelme természetesen a legrégebb anyagot őrző egyházi intézményi (és a közbizalmi feladatokat ellátó hiteleshelyi), családi és városi levéltárak, illetve a már létező gyűjtemények felé irányult, és nem számíthattak az előbbieknél jóval később kialakult (régibbi anyagot csak kivételesen, a letétbe helyezett családi oklevelek, iratok esetén őrző) vármegyei levéltárak anyagára.⁴ Ez a magyarázata, hogy ezek a darabok nem kerülhettek be az Árpád-házi királyok okleveleinek Szentpétery Imre által 1923-ban elkezdett és Borsa Iván által 1987-ben befejezett páratlan fontosságú kritikai jegyzékébe, valamint annak is, hogy bár az 1979-ben megjelent levéltári útmutató jelezte Szatmár vármegye levéltárában ezeket az okleveleket, ezek továbbra is észrevétlenek és következtetésképpen kiadatlanok maradtak.⁵ (Jóllehet a kiadást illetően ez esetben figyelembe kell vennünk az akkori évek kutatást és közzétét korlátozó áldatlan intézkedéseit is.) Közleményünk ezt a lappangó, értékes oklevél-együtttest kívánja a kutatásba bekapcsolni a XIII. századi szövegek teljes kiadásával és a későbbi darabok részletes regesztái útján.

Az említett 11 hártyaoklevél közül tíz részben vagy egészben kiadatlan. A legrégebb szövege, amit 1268-ban IV. László bocsátott ki, ismert ugyan, sőt, amint a következőkből is kiderül, meg is jelent, de éppen a közzétét módja, a szöveg egyes részleteinek értelmezése, az eddigi kiadások kritikai vizsgálata fontos adatokat szolgáltatnak a magyar forráskiadások történetére, de viszontagságaira is. Amint a lennebb, az eredeti alapján közölt oklevél kritikai apparátusából kitűnik, az oklevelet, töredékesen ugyan, Pray közölte *Dissertationes historico-criticae in annales veteres ... Hungarorum* című, 1774-

⁴ Fekete Nagy Antal: *A levéltárak kialakulása*. LTK 14/1936. 23—26.

⁵ *Îndrumător în Arhivele Statului județul Cluj*. I. Buc. 1979. 321. — Amint a lennebb közölt oklevelek apparátusából kiderül, a XIII. századiak közül az 1268-, az 1278- és az 1282-ben kibocsátott három oklevél többé-kevésbé hibás másolatok alapján bekerült ugyan az oklevélkiadványok valamelyikébe, de mindenképpen nem az eredeti szöveg alapján.

ben Bécsben megjelent művében. A közlés annak az 1770-ben készült másolatnak az alapján történt, amit Zanathy József, Szatmár vármegye hites jegyzője készített az I. Lajos király 1365-beli megerősítő oklevelébe foglalt szövegből. Zanathy másolata is bizonyítja, hogy mennyire nem tudták már az átlagos írásismerők elolvasni a középkori oklevelek szövegét. Attól függetlenül, hogy a XIII—XIV. század eleji vízszintesre dültött B betűt Zanathy W-nek olvasta, és az Alexandri Bani szavakból az adományozott nevét végül is Alexandri Vanyi-ra torzította (ehhez hozzájárulhatott az is, hogy — amint látni fogjuk — a megerősítő oklevél a Ványi család birtokában volt), az egyéb hibás olvasatai közt a Greciam és Grecorum szavakat Sueciam- és Suecorum-nak vélte, ami Praynak alkalmat szolgáltatott ahhoz, hogy a svédekkel viselt háborúról, ezzel összefüggően pedig a magyaroknak a lappokkal való rokonságáról értekezzen az eredetiben sohasem látott oklevél kapcsán. Pray töredékes szövegét átvette a *Historia critica* című nagy művébe Katona István is, sőt Fejér György szintén ezt a hibás szöveget közölte 1829-ben indult terjedelmes oklevéltára IV/3. kötetében. Egyúttal önkényesen a Pray és Katona közleményeiben szereplő Sueciam és Suecorum szavakat Seruiam- és Seruiarum-ra módosítja. A szöveget gondosan vizsgáló Waltherr László, a gróf Károlyi nemzetség levéltárának levéltárnoka, akit Wenzel Gusztáv akadémiai emlékbeszédében méltán a magyar forráskritika egyik úttörőjeként jellemezte,⁶ felfigyelt a XIII. században szokatlan Vanyi név használatára, ezért szorgosan kutatni kezdte az említett kiadványok alapjául szolgáló 1365-beli megerősítő oklevél eredetijét. Ezt végül ő kölcsei Kende Zsigmond, Szatmár vármegye akkori első alispánja (Kölcsey Ferenc rokona és barátja) útján 1835. május 25-én meg is szerezte. (Az irattári mechanizmus olyan jól sülyesztette el az 1826. évi iratok közé az eredeti oklevelet, hogy az alispán a vármegyei levéltárban lappangó oklevélről mit sem tudott, ezért Waltherr kérésére csupán az 1365-beli megerősítő oklevelet juttatta el ez utóbbinak.) Waltherr az 1268-as oklevélnek az 1365-beli megerősítő oklevélbe foglalt szövegét hasonmás kíséretében és a Fejér György által közölt szöveg alapos kritikájával együtt közzé is tette a *Magyar Tudós Társaság Évkönyvei* IV. kötetének 431—439. lapjain. Ezt a szöveget vette át Wenzel Gusztáv az *Árpádkori Új Okmánytárban*, és ez ideig ez volt az oklevél legmegbízhatóbb kiadása. Waltherr másolata pontos ugyan, de mivel — amint említettük — nem az eredetiről, hanem az 1365-beli átírásról készült, annak hibáit tartalmazza. Ez utóbbi átírás nagyrészt pontosan megfelel az eredeti, 1268-beli oklevél szövegének, de bizonyos, már a XIV. század helyesírását tükröző módosítások, hibás olvasatok főleg a helynevek tekintetében észlelhetők. Ez indokolja ezúttal az eredeti oklevél szövegének a közlését, akárcsak a másolatokból ismert 1278- és 1282-beliekét is.

A közölt okleveleket illetően külön feladat lenne azok provenienciájának, vándorlásának megállapítása, valamint annak tisztázása, miként kerültek ezek Luby Károlyhoz. Közleményünkben, anélkül hogy végére járhatnánk ennek a szövevényes kérdésnek, csupán néhány, esetleg kiindulásként használható megállapításra szorítkozunk.

A Szatmár vármegyei nemesség-vizsgálat során 1762-ben elismerték a Porcsalmán lakó Ványiak nemességét, miután a család tagjai „közlöttek bizonyos, elég régi, nehezen olvasható” adománylevelet. Ennek a nemesség-vizsgálati jelentésbe foglalt ismertetéséből kiderül, hogy amire a Ványiak hivatkoztak, az István ifjabb király 1268-as oklevele volt (1. sz.). Szövegéből a nemesség-vizsgáló törvényszéken már 1762-ben Vani-nak olvasták

⁶ Waltherr László — Emlékbeszéd Wenzel Gusztáv r. tagtól. Magyar Akadémiai Értesítő — Philosophiai, Törvény- és Történettudományi Osztály Közleményei (a továbbiakban: TTKözl.) V. 1865. 33—44.

az oklevél Bani szavát (talán akkor már az 1770-ben a hibás másolatot készítő Zanathy József is részt vett a törvényszék munkálataiban, esetleg éppen ő volt a „vármegye pennája”). A jelentés szövege alapján nem állítható ugyan bizonyosan, hogy az eredetit mutatta-e be a család vagy az 1365-beli Lajos-féle megerősítő oklevelet, de az adatok vizsgálata azt bizonyítja, hogy ez utóbbit. A jelentésből ugyanis kiderül az is, hogy az eredeti 1268-beli adománylevelet Sándor bán fiai: Sándor és János megerősítették III. András királlyal, és az erről szóló oklevél „1296. évben karácson hava 23-án kelt”,⁷ majd pedig Vasvári Tamás fia: Fekete Miklós királyi alpohárnok kérésére idézett 1365-beli oklevelében I. Lajos király erősítette meg az adományt.⁸ Ez az az oklevél, amelyet Waltherr László közölt. Waltherr Fejér eljárását bírálva, azt rója fel ennek, hogy az 1365-beli oklevél alapján készült hibás másolatot Praytól vette át, úgy, ahogy Pray közölte, csonkán, anélkül, hogy magát az 1365-beli oklevelet látta volna. Felrója még a következőket is: mivel csak az 1770-beli másolatot „vette át, nemcsak az 1268-beli oklevelet nem közölte teljes egészében, hanem — mert nem látta azt az oklevelet, amelyből a másolat készült — nem adta ki III. András 1296-beli és I. Lajos 1365-beli megerősítő oklevelét sem. Tehát — és ez kiderül a Waltherr által teljes szövegében és hasonmásban is közölt oklevélből — ez a III. András-féle oklevél is bele volt foglalva az 1365-beli oklevélbe. De mert a vita tárgyát az 1268-as oklevél alkotta, a külön ki nem emelt 1296-os oklevél észrevétlen maradt, ennek későbbi következménye pedig az volt, hogy erről az 1296-beli oklevélről az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke nem vehetett tudomást.⁹ Bizonyos hát, hogy „már a hibás olvasásnál, alkalmazásnál, öszvekapcsolatásnál fogva Ványi nevet viselő nemes ág”¹⁰ csak az 1365-beli megerősítő oklevelet mutatta be a törvényszéknek, ugyanazt, amelyet aztán Waltherr a már Pray szerint is elszegényedett, szinte paraszti sorban élő Ványi család¹¹ okleveleként szerzett meg. Ez esetben viszont az 1268-beli eredeti oklevél a Sándor bán leszármazottjai vagy az oklevélben említett birtokok későbbi tulajdonosai valamelyikének a kezébe került. Az eredeti adománylevelben említett birtokok közül Szentmárton és Kak később Szinyér vár uradalmához tartozott, és az oklevél ennek jogbiztosító iratai közé is kerülhetett, de követhette a vasvári birtok okleveleinek az útját is. Ez utóbbi feltevés a valószínűbb, mert egy későbbi itt közölt oklevél 1333-ból (9. sz.) szintén Vasvárra vonatkozik. Ebben ugyan nincs már utalás Sándor bán utódaira vagy a Ványiakra, viszont az oklevélben említett Vasvári birtok azt valószínűsíti, hogy a két oklevél összefügg. Ezt bizonyítja az is, hogy mindkét oklevél hátlapján kb. XVIII. századi azonos írással feltüntették annak a

⁷ A római naptár szerinti keltezés hibásan oldották fel a jelentésben. A helyesen feloldott keltezés: 1296. december 18. L. a 9. sz. jegyzet.

⁸ Waltherr: i.m. 442.

⁹ Uo. 429. — Wenzel figyelmét elkerülte, hogy a Waltherr által teljes egészében közölt 1365-ös oklevélbe nemcsak István ifjabb király 1268-ban kibocsátott adománylevele van belefoglalva, hanem keretoklevélként III. András király fennebb idézett 1296-beli oklevele is. Wenzelnek ebből az elnézéséből ered aztán a már közölt oklevél lappangása a tudományos nyilvántartás szempontjából. Annak érdekében, hogy az oklevél ismét bekerüljön a számon tartott történeti források közé, úgy véljük, hasznos, ha közöljük regesztáját:

1296. december 18. (XV. Kal. Januarii).

III. András király Sándor [szörényi] bán fiai: Sándor és János kérésére átírja és megerősíti István [ifjabb] király 1268-beli privilégiumát (1. sz.) Vasvári, Szentmárton, Szalka és Kak birtokok adományozásáról. Kelt Tódor győri püspök és udvari alkancellár keze által.

Átírat (a továbbiakban: Ái.) I. Lajos király 1365-beli megerősítő oklevelében. O Közlés: Waltherr: i.m. 430—431. és 439., az oklevél könyomatos hasonmásával.

¹⁰ Uo. 446.

¹¹ *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. Ed. Georgius Fejér. Budae 1829—1844. (a továbbiakban: CD) IV/3. 427, 2. sz. jegyzet.

birtoknak, illetve azoknak a birtokoknak a nevét, amelyekre az oklevél vonatkozott. Így az 1268-as oklevélen Vasvári, Szentmárton, Kak helységek neve olvasható, míg az 1333-beli hátlapján csupán Vasvári neve szerepel. Sőt az sincs kizárva, mivel Szentmárton és Vasvári később a Báthoryak birtokába került,¹² hogy ezekkel az oklevelekkel függ össze az 1381-beli Bator-i Bereck fiaira vonatkozó oklevél (13. sz.) is.

A IV. László király által 1275-ben a Hontpázmány nemzetségbeli Kázmér fiainak adott oklevél (2. sz.) talán összefügg azzal az 1402-beli eredeti oklevéllel (15. sz.) és az ebbe foglalt 1281-, 1358- és 1402-beli oklevelekkel (4., 11. és 14. sz.), amelyek közül az 1281-beli Kázmér comes fiai javára adott ki IV. László király, de ezekhez kapcsolódhatnak az az 1291-beli oklevél is (6. sz.), amely [Balassa] Byter comes és Mikó örökösire vonatkozik,¹³ mivel házasság révén kimutatható az atyafiság a Balassa ősök és a Hontpázmány nemzetség között. A per viszont, amelyben Szécsényi Frank comes, országbíró ítélkezett 1402-ben (15. sz.), és amelynek során bemutatták az 1281-beli oklevelet is (4. sz.), már Been-i Péter leszármazottjai érdekében folyt, Nyitra megyei birtokokért. Az 1427-beli közjegyzői oklevél pedig Ben-i Lászlóval kapcsolatos (16. sz.). Annak tisztázása azonban, hogy azt itt közöltek közül melyek azok az oklevelek, amelyek egy család kezén voltak, melyek jutottak más családba házassággal, birtokátruházással, a jövő feladata. Akárcsak annak az összefüggésnek a feltárása is, hogy a Rákócziak eleiként ismert Bogát—Radvány nemzetségbeli Gopol fia: Pál ispánnak IV. László király által 1278-ban adott oklevelét (3. sz.) és az ezzel összefüggő, az eгри káptalan által kibocsátott, az említett Pál Zemplén vármegyei birtokaira vonatkozó oklevéllel együtt (5. sz.), miért mutatta be átírás végett ugyancsak az eгри káptalannak Rakouch-i Mihály fia: Pál (8. sz.). Végül pedig tisztázásra vár az is, hogy miképpen jutottak az említett, feltételezetten többé-kevésbé összefüggő oklevélcsoportok Luby Károlyhoz.

A tudományos kutatást olykor a szerencsés véletlen segítheti. Így sikerül ezzel a szerencsés lelettel öt ismeretlen és egy csak átírásból ismeretes darabbal teljesebbé tenni az Árpád-házi királyok okleveleinek eddig is gazdag tárházát.

A teljes szöveggel közölt XIII. századi oklevelek és a regesztákban ismertetett XIV—XV. századiak ma is abban a Polgári egyveleg tárgyak című sorozatban találhatóak, ahova 1826-ban elhelyezték őket. Valamennyinek a jelzete a következő: *Szatmár vármegye levéltára a kolozsvári Állami Levéltárban (Fond: Prefectura județului Satu Mare), 1826, Miscellaneo iuridico-civilum, nro. fasc. 43, nro actorum 27.*

1. 1268.

István ifjabb király, erdélyi herceg, a kunok ura a cseh király elleni és a görögországi hadjáratban, majd az apjával vívott belharokban tanúsított vitézsége és hűsége jutalmaként Sándor szörényi bánnak adományozza Vasvári, Szentmárton, Szalka és Kak birtokot, és leírja azoknak az iktatáskor megállapított határait.

Eredeti, hártján, függőpecsét vörös zsinórával. O Közlés: Pray: *Dissertationes historico-criticae in annales veteres ... Hungaronum. Vindobonae, 1774. 55* (töredékesen, I. Lajos 1365-beli megerősítő oklevelének 1770-ben készült másolatából). — Katona: *Historia critica VI. 490—491* (töredékesen, Pray közléséből). — CD IV/3. 465—468 (töredékesen, sok hibával, a Pray által közölt 1770. évi másolatból; az 1365-beli megerősítő oklevelet, amelyből a hibás másolat készült, ekkor a Ványi család őrizte). — Magyar Tudós Társaság Évkönyvei VI. 422—423 (a CD-beli csonka szöveg) és 431—439 (teljes szöveg, I. Lajos megerősítő okleveléből, az oklevél könyvomatatos hasonmásával). — ÁUO VIII. 196—200 (az 1365. évi

¹² Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. I. Bp. 1890. 490.

¹³ Az oklevéllel összefüggő, annak előzményére vonatkozó oklevélről I. Györfly György: *Az Árpád-kori Magyarország történelmi földrajza*. Bp. 1987. 174, 200, 224. (Aba, Hidvég és Olvár településeknél.)

átirat szövege). — Ub I. 102—103 (töredékesen). — Hurmzaki I/1. 339—340 (töredékesen). — DIR C. veacul XIII, vol.II. 101—103 (töredék az előző közlés nyomán, román fordításban). O Regeszta: RRSA. 1885. sz.

Stephanus dei gratia iunior rex Hungarie, dux Transsilvanus, dominus Cumanorum, omnibus Christi fidelibus presentem paginam inspecturis salutem in omnium salvatore. Licet regia pietas manum munificam debeat porrigere universis, illos tamen, quorum experta probitas laudata est in prosperis et in adversis, prosequi debet munificentia largiori, ut alii eorum exemplis invitati ad fidelitatis opera fortius accendantur. Proinde ad universorum notitiam tam presentium quam posterorum harum serie volumus pervenire, quod attendentes fidelitates et servitiorum merita dilecti et fidelis nostri Alexandri bani de Sceurino, que et quas idem nobis a temporibus infantie sue in domo nostra iugiter famulando et in aliis multis casibus fortune se pro nobis exponendo, laudabiliter exhibuit et devote et ut quedam servitia eiusdem laude digna in specie exprimamus. In bello nostro generali iuxta Moroam. quod habuimus cum rege Boemorum et hostes nostri nos circumdedissent idem gloriose dimicavit, pedes in ipso conflictu remanendo. Ceterum sub castro Qlmuch in nostro exercitu viriliter se habuit et potenter, ubi quinque vulnera letifera in se excepit manu ab adversa, pro regni utilitate et corone. Preterea cum exercitum nostrum in Greciam misissemus, ipse Alexander banus ante omnes alios, collecta sua multitudine intrepidus aciem Grecorum penetravit, et non cum minima effusione sui sanguinis et suorum victoriam habuit nobis adoptatam. Nec pretermittimus quod cum Ladizlaus et frater suus Julia, infideles nostri a parentibus nostris contra nos missi, suos temerarios conatus direxissent, dictus banus solita fidelitate omne bonum studuit pro nobis exhibere et specialiter tempore persecutionis nostre et miserie, quando videlicet dura et crudelis persecutio parentum nostrorum extra terminos terre nostre, despecta pietate voluit effugare, prefatus banus parentibus, filiis, fratribus, possessionibus ac omnibus bonis et rebus post tergum penitus derelictis nobis adherere non expavit et ad castrum Feketheholm vulgo nuncupatum nobiscum intravit, ibique nobis genera servitiorum diversa ad nostrum mandatum exhibuit animo ilari et iocundo tanquam domino suo naturali. Item primo die quando Corradus, filius Kemÿn ad portas castri memorati manu armata auxilio parentum nostrorum accessisset, supradictus banus cum eodem forti manu concertavit. Et cum demum ab ipso castro exeundo, insultum contra Laurentium palatinum fecissemus, qui nostram mortem anelabat [!] et vitam extinguere cupiebat, sepedictus banus mortem pro nobis non formidans, ante omnes alios ad casus se fortune intromisit, ubi quosdam lancea, quosdam gladio interfecit et multos ex hostibus nostris vinctos nobis duxit et ligatos. Deinde in Ilsazyg in bello nostro generali prenomatus banus Alexander tanquam murum se pro nobis ordinavit et in medios hostes se intromisit, non metuens mortem, sed nostram querens gloriam et honorem coram oculis nostre maiestatis mirifice dimicando ac hostium potentiam penitus infringendo, nos statuit nostre corone et honori. Et licet alias virtutes fecerit, multas laude dignas, tamen hee virtutes memorate ad presens sufficiant nominasse. Nos igitur in recompensationem servitiorum eiusdem Alexandri bani, licet minima videantur que ad presens agimus et longe maioribus dignus habeatur, ut meretur, quasdam villas seu terras Woswary, Senmartun, Zolka et Kaak vocatas cum suis utilitatibus et pertinenciis eidem Alexandro bano, fideli nostro et per eum suis heredibus, heredumue [!] sucesoribus dedimus, donavimus et contulimus iure perpetuo et inrevocabiliter possidendas. In quarum terrarum seu villarum corporalem possessionem per Kuplen comitem hominem nostrum sub testimonio capituli Waradiensis, nullo penitus contradicente atque prohibente, fecimus

eundem introduci, prout in litteris recepimus capituli memorati. Quarum villarum seu terrarum videlicet Woswary et Senmartun metas in eisdem litteris invenimus sic distingvi: prima meta egreditur in valle Goronch et tendit versus orientem ad partem dextram in eadem valle et pergendo cum metis tribus revertitur in dicta valle Goronch ad partes occidentales et pervenit ad metam quartam, que mete sunt in eadem valle et exit de ipsa valle Goronch et pergit ad viam que tendit ad Terebes. Et exhinc tendit ad aquam que vulgo Huzeutou appellatur et in angulo eiusdem Huzeutou est meta de terra. Et deinde tendit ad metam capitalem, que separat et distinguit metas terre Woswary de villa Nympti et de magistro Gabriano; et de hinc egreditur et pergit cum distinctis metis ad aurifodium. Et exinde pergit cum metis distinctis et proximis ad viam ad arborem ilicem; et post egreditur et vadit versus orientem ad Fyzespotok et ibi de sinistra parte fenetum remanet ad villam Nempty et de parte dextra de monte remanet ad villam Woswary, eundo cum metis continuis et distinctis. Et exinde pergit supra ad orientem et transit unam aquam vulgo Saar vocatam iuxta molendinum Nona in parte inferiori et ex utraque parte Saarwyzy sunt mete; et postea tendit cum distinctis metis et apertis ad Budunakereky et ipsa Budunakereky remanet ad dextram partem. Exinde progreditur et vadit cum metis distinctis et manifestis ad visionem ad Nadastzyg et ibi commetaneus est Dyonisius, et exinde tendit versus orientem iuxta Kysegurd cum metis elevatis. Et deinde progrediendo ascendit ad unum monticulum ad partem dextram et ibi sunt due magne arbores ilices et in medio earum sunt mete de terra, que separant et distingunt terram Woswary de Isyp comite et ab Andrea filio Farcasy; et hiis omnibus transcursis tendit iterum ad orientem ad Keuruszyg videlicet in viam, que vadit ad Terebes et ibi coadunantur mete prenotate iterum ad terram Solumus, que etiam pertinet ipsi bano. Terra autem Senmartun habet metas istas: prima meta egreditur a parte orientali de terra Kok, que pertinet filio Thebe; item retinet metam a villa terre Buch, que nunc attinet ad villam Nympty, cuius meta est de terra ex ista parte Saar et transit ipsam aquam Saar et tendit supra ad dextram partem meridionalem et iuxta eandem Saarwyzy pervenit ad unum fluvium qui vulgo Saartu appellatur et ibi est una meta de terra. Item tendit ad unum montem et appropinquat ad silvam Etyu vocatam et transit de parte dextra a fine dicte Etyu. Inde tendit per planicies et pervenit ad unam metam de terra elevatam. Exhinc vadit ad Hashosfeu ad orientem et ibi sunt due mete, una de terra et alia de arbore; et deinde egreditur et vadit in silvam que vulgo Liguat vocatur iuxta viam Nympty et pervenit ad arbores ilices, que sunt iuxta eandem viam. Et post tendit ad locum, qui vulgo Monurous appellatur et minor pars de Monurous remanet ad terram ville Buch et vadit recte ad Kerecheruk, deinde tendit ad Sukrakatia et exinde vergit ad Fuziespotok, que iterum in silva pergendo ad terram Solumus coadunantur supradictam. Item prima meta terre Kaak incipit de una silva, que est ante unum fluvium Gholup vocatum et ipsa terra dicta Kaak erat iobagionum castris de Bursua, tamen est ipsa terra in provincia Zobouch, Dehinc progreditur et venit ad locum Kethelukuz appellatum et ibi sunt due mete de terra; postea egreditur et venit ad unam arborem salicis et sub ipsa est meta terrea. Item etiam abhinc progrediendo venit ad unam arborem ilicis et sub ipsa arbore est meta terrea, post hinc salitur ad unum Berch et ibi superius sunt due mete terree. Item postea protenditur ad partes meridionales et transit ultra in una parvula aqua; iterum ascendit ad unum Berch et ibi superius in Berch sunt tres mete terree, que distinguunt et separant ipsam terram Kaak a terra Nicolai filii Vrkund Hene nominate [!]. Item etiam vadit ab unum montem, qui vulgo Keykleu appellatur et iuxta ipsum montem transit cum duabus terreis metis et vadit ad Bagdanferteu et ante Ferteu est una meta terrea. De hinc transit supra ad partes orientales,

scilicet ad metam capitalem, que separat ipsam terram a terra Pauli filii Nicolai; progrediendo enim iuxta terram Pauli vadit ad partes septentrionales et perveniet ad unam magnam arborem ilicis et sub eadem sunt due mete capitales et per parum transeundo per planicies coadunatur et terminatur ad terram Dewecher nominatam. Item enim attinet undecim stagna ad ipsam terram Kaak supradictam: primum Eleouthou appellatur, secundum Gurghad, tertium Vsund, quartum Kulber, quintum Kurmur, sextum Malathoua vulgo nominatum, septimum Wruzd, octavum Kuthukur, nonum Malathova et alia duo similiter; et sic finiuntur mete terrarum predictarum. Ut igitur hec nostra donatio seu collatio robur optineat perpetue firmitatis, nec per quempiam successorum nostrorum possit vel debeat tractu temporis retractari atque in irritum reocari, habito consilio barronum nostrorum et nobilium regni nostri, presentes litteras eidem concessimus duplicis sigillii nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Petri, dilecti et fidelis nostri, aule nostre vicecancellarii. Anno ab” incarnatione domini millesimo ducesimo LX° octavo.

2. 1275.

IV. László király a Hunthpaznan nemzetségbeli Kázmér fiainak: Pongrácnak és Péternek visszaadja Pehchyn/Pehchen és Banaveg nevű ősi birtokaikat.

Eredeti, hártján, függőpecsét piros-zöld zsinórjával.

[L]adislaus dei gratia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie Bulgarieque rex omnibus Christi fidelibus presens scriptum inspecturis salutem in salutis largitore. Quod regia auctoritate sancitur, fundamento innittitur perpetue firmitatis. Proinde ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod Pangratus et Petrus filii Cazmerii de genere Hunthpaznan serenitati nostre devotissime supplicarunt, ut terras ipsorum hereditarias Pehchyn et Banaveg vocatas, quas tempore perpetuitatis illustris rex Bela karissimus avus noster clare memorie a parte eorundem abstulerat, ipsis reddere et restituere benignitate regia dignaremur. Volentes itaque ipsorum petitionibus assurgere regio cum favore tum propter meritoria servitia eorundem, que regno nostro impenderunt in diversis factis nostris et admodum oportunis, tum etiam quia petitio eorundem iustitiam continebat, predictas terras Pehchen et Banaveg cum omnibus utilitatibus et pertinentiis earundem reddidimus et restituimus predictis Pangrati et Petro ac suis heredibus heredumque suorum successoribus de plenitudine regie maiestatis in perpetuum possidendam[!] In quarum terrarum corporalem possessionem eosdem Pangratium et Petrum per Sykem de Burch sub testimonio capituli Strigoniensis fecimus introduci, nullo penitus contradictore existente, prout in litteris eiusdem capituli nobis patuit evidenter. Ut igitur hec nostra donatio in perpetuum perseveret, nec lapsu temporum in irritum valeat revocari, presentes concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus venerabilis viri magistri Benedicti sancte Strigoniensis ecclesie electi, comitis loci eiusdem, Budensis prepositi et aule nostre vicecancellarii dilecti et fidelis nostri, anno domini M° CC° LXX° quinto, regni autem nostri anno quarto. Venerabilibus patribus Stephano Colochensi et Johanne Spalatensi archiepiscopis, Job Quinqueecclesiensi, Bricchio Cha[na]diensi, Lamperto Agriensi, Paulo Vesprimiensi, aule nostre cancellario, Phylipo Vachiensi, aule domine regine consortis nostre karissime cancellario, Lodomerio Varadiensi, Thimoteo Zagradiensi, Dyonisio Jauriensi et Petro Transilvano episcopis ecclesias dei feliciter gubernantibus. Rolando palatino et iudice Cumanorum, Matheo vaiauada Transilvano et

comite de Zonuk, Erae bano iudice curie nostre, Egidio magistro tavernicorum nostrorum, Moys magistro tavernicorum domine regine et comite de Zepys, Nicolao magistro dapiferorum nostrorum et comite de Thylegd, magistro Petro comite Supruniensi et Symigiensi, Thome comite Poseniensi, magistro Philipo iudice curie domine regine et comite Castri Ferrei, Gregorio comite de Barana, Dyonisio comite Zaladiensi, Mychaele comite Nitrensi et aliis quam pluribus comitatus regni nostri tenentibus et honores.

3. 1278. augusztus 27. Luna.

IV. László király megengedi Bukathradwan nemzetségbeli Gopol fia: Pál ispánnak, hogy gyermektelen leven, valamennyi birtokát, szolgálait és szolgálónőit nemzetsége bármelyik tagjának vagy monostorának adja eleteben vagy hagyja végrendeletében.

Ái. az egri káptalan 1282. évi oklevelében (4. sz.), O Közlés: CD V/2. 463. Wagner Károly gyűjteményéből.

Nos Lad[islaus] dei gratia [rex Hungarie]* memorie commendantes tenore presentium significamus universis, quod cum comes Paulus filius Gopol de genere Bukathradwan heredum esset solatio destitutus, a nobis humiliter suplicando postulavit, ut universas possessiones suas, servos et ancillas ac alia bona sua cuicumque vellet de generatione sua vel monasterio suo vivens donare et in extremis legare sibi de speciali gratia liberam concederemus facultatem. Verum quia idem comes Paulus nobis et regno nostro diversa servitia fidelitatis impenderat temporibus oportunitis, nos petitionibus ipsius regia libertate annuentes, concessimus per presentes, ut universas possessiones suas, servos et ancillas ac alia bona sua cuicumque voluerit de generatione sua vel manasterio [!] suo dare et legare liberam et securam haberet facultatem iuxta libitum sue voluntatis. De servis autem et ancillis manumittere sibi concessimus facultatem, ratum et firmum habentes per omnia quicquid idem fecerit, ordinaverit in premissis. Datum in regno Moravie iuxta castrum Luna, in octavas sancti regis. Anno domini M^o CC^o LXX° octavo.

4. 1281. szeptember 28.

IV. László király a nyitrai várhoz tartozó Németzsuk, Szili és Banan nevű földet Kázmér comes fiainak: Ugrinnak és Lampertnek adományozza.

Tartalmi ái. Szécsényi Frank országbíró 1402. augusztus 1-i oklevelében (15. sz.).

... domini Ladizlai regis littera privilegialis anno domini M^{mo} ducentesimo octuagesimo primo quarto Kalendas Octobris, regni autem sui anno decimo edita declarabat inter cetera, quod Vgrinus et Lampertus filii comitis Kazmerii ad eiusdem domini Ladizlai accedentes presentiam, quasdam terras castri Nitrensis Nemethzuk, Zyly et Banan vocatas nomine vacue terre et habitatoribus destitute ab ipso domino Ladislao rege ob merita servitiorum suorum petivissent sibi dari. Sed quia eidem domino Ladizlao regi veritas non constitisset utrum dicte terre vacue fuissent, fidelibus suis capitulo Nitrensi dedisset in mandatis, ut unum ex ipsis transmitterent, coram quo Ipolitus filius Chudo de Vasard homo suus dictas terras si vacuas et habitatoribus destitutas inveniet, extunc ipsis Vgrino et Lamperto statueret et assignaret, si non fieret contradictum; contradictores, si qui fierent, ad suam presentiam evocaret, Verum quia eidem domino Ladizlao regi constitisset veritas dictas terras vacuas fuisse et habitatoribus destitutas, ipse dominus Ladizlaus rex considerans servitiis ipsorum Vgrini et Lamperti, que sibi et regno

* E két szó helyen a hártya kiszakadt.

suo in diversis expeditionibus regni sui cum sumpma fidelitate inpendissent, dictas terras Nemethzuk, Zyly et Banan ipsi Vgrino et Lamperto et eorum heredibus, heredumque suorum successoribus debisset, donasset et contulisset iure perpetuo possidendas sub eisdem metis et terminis antiquis, quibus antea ad castrum suum Nitriensem pertinuisse et per castrenses limitate seu habite dinoscerentur.

5. 1282.

Az egri káptalan bizonyítja, hogy IV. László király 1278. augusztus 27-i jóváhagyása alapján Bukathradwan nemzetségbeli Gopol fia: Pál comes Kurthelus, Harach, Mara és Synch nevű ősi birtokait, valamint több megnevezett szolgáját és szolgálónőjét halála utánra Chys fia: Lászlónak hagyta.

Ái. az egri káptalan 1327. évi oklevelében (7. sz.). O Közlés: AUO XII. 367—368. Az egri káptalan 1327-beli oklevelének a Magyar Kamara levéltárában őrzött hitelesített másolatából.

Omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris presens scriptum inspecturis, capitulum ecclesie Agriensis salutem in omnium salvatore. Ad universorum notitiam tenore presentium volumus pervenire, quod comite Paulo filio Gopol de genere Bukathradwan ab una parte, ab altera vero Ladislao filio Chys fratris predicti Gopol pro se et pro Chepano fratre suo coram nobis personaliter constitutis, prefatus comes Paulus exhibuit [!] nobis patentes litteras domini nostri Ladizlai dei gratia illustris regis Hungarie, non rasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte viciatas, hunc tenorem continentes: [következik IV. László 1278. augusztus 27-i nyílt levele, 3.sz.]. Et proposuit viva voce quod universas possessiones suas hereditarias Kurthelus, Harach, Mara et Synch nominatas cum utilitatibus et pertinentiis suis universis, item servos suos hereditarios videlicet Thuke et Draganch filium eiusdem, Thamas filium Buzche, Chama, Wyda et Nymige filium eiusdem Wyda, item ancillas suas Genge et Nychyr sororem eiusdem, duas filias eiusdem Genge: Facha et Jolyan nominatas et filium eiusdem Genge Myclous nominatum; item Elsebyt et filias eiusdem Magycha, Taberna et Barbara nominatas, parvulum filium et unam filiam predictae Magycha, item Annus et filium eiusdem Thomas nominatum; item duas filias predicti Wyda: Osanna et Margytha nominatas ob veram dilectionem proximitatis dedisset et contulisset et coram nobis dedit ac contulit dictis filiis Chys et suis heredibus, heredumque successoribus iure perpetuo et irrevocabiliter possidere. Eo tamen modo, quod usque ad vitam suam ipse comes Paulus prefatas possessiones suas, servos et ancillas memoratas ipse idem possidebit et gubernabit, sed alienandi facultatem non habebit. Ipso autem defuncto omnia premissa in manus dictorum filiorum hys devoluentur, ut prehabitu est iure perpetuo possidenda et habenda. In cuius rei testimonium ad instantiam partium presentes contulimus sigilli nostri post plagam Tartharorum sero renovati munimine roboratas. Presentibus tamen Haab preposito, Anthonio cantore, Saulo lectore, Mykou custode, Marcow de Patha, Martino de Zobouch, Laurentio de Zemlen, Paulo de Borswa, Johanne de Vng, Simone de Kemey archidiaconis et aliis multis. Anno domini M^o CC^o octavogesimo secundo, regnante Ladislao illustri rege Hungarie, Lodomerio archiepiscopo Strigoniensi, Johanne electo Collocensis et domino nostro venerabile patre Andrea dei gratia episcopo Agriensi existentibus.

6. 1291. május 5.

III. András király bizonyítja, hogy egyrészt Byter comes, Detre fia: Mikó és Miklós fia: Demeter, másrészt Mikó fia: Péter özvegye és leányai a Hont vármegyei Hidvég, Aba, Olvár, továbbá Seel, Dorthan birtokot és Kékkő várát illetően kiegyeztek egymással.

Eredeti, hártján, függőpecsét lila zsinórával.

Andreas dei gratia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie Bulgarieque rex omnibus Christi fidelibus presentem paginam inspecturis salutem in omnium salvatore. Equitas suadet, ius requirit ut quod cuique iustis et legitimis rationibus per iudices diligenter examinatis redditur vel restituitur id solidum debet perperuo permanere. Proinde ad universorum notitiam tenore presentium harum serie volumus pervenire, quod cum comes Byter et Mycou filius Detricii, frater eiusdem ac Demetrius filius Nicolai nobilem dominam relictam comitis Petri filii Mycou una cum domina Katerina relictam comitis Demetrii filii Hunth et Anna consorte comitis Lamperti filii Kazmerii filiabus suis super facto quarundam possessionum Hidueg scilicet, Aba et Olwar vocatarum in comitatu Huntensi existentium eidem domine pro dote sua et quarta filiarum suarum ac pro concambio emptitiarum et acquisitarum possessionum Seel videlicet, Dorthan et duarum villarum Olwar nec non castri Keykkeu noncupati [!] ex parte dicti comitis Byter et fratrum suorum mediante privilegio capituli ecclesie Strigoniensis devolutarum sibi per comitem Petrum maritum suum legatarum traxissent in causam coram nobis proponentes contra eandem, quod predictas possessiones eorum hereditarias necessitate compulsi eidem domine et filiabus suis contulissent ac debitum ducentarum marcarum eidem solvere insuper assumpsissent, quod litteris protestatoriis venerabilis patris L[odomerii] archiepiscopi Strigoniensis et conventus cruciferorum Sancti Regis de Strigonio nobis exhibitis declararunt. Eadem vero domina e converso privilegium capituli Strigoniensis super facto legitime devolutionis possessionum predictarum ad se et ad filias suas, ratione quarum inpetebatur, confectum exhibuit coram nobis, suam per hoc in omnibus actionem iustam et legitimam declarans manifeste. Unde cum nos qui ex officio suscepti regiminis merita causarum examinare debemus ut tenemur maxime volentibus partibus et assumptionibus, factum predictarum possessionum unacum baronibus nostris nobiscum eo tempore existentibus per dueilum inter partes per pugiles scilicet congressos in octavis sancti Georgii adiudicassemus terminandum et finaliter decidendum. Tandem ipso die duelli adveniente pugilibus partium in aream duelli congregantibus et dimicantibus coram nobis partes suadentibus nobis et inducentibus maxime ut lis et controversia de medio ipsorum tolleretur et inimicitia a cordibus aboleretur eorundem ipsum duellum condescendere fecerunt in hunc modum: quod iidem comes Byter, Mycou filius Detricii et Demetrius filius Nicolai predictas possessiones Hidueg, Aba et Olwar vocatas tum pro dote dicte domine et quarta duamm filiarum eiusdem, tum et pro concambio emptitiarum et acquisitarum possessionum predictarum sibi per maritum suum legatarum cum omnibus utilitatibus et pertinentiis earundem ac sub antiquis metis et terminis, quibus per eosdem habite existerunt et possesse ac duo mancipia, Agustinum scilicet nomine, cum filiis suis, preter uxorem et filias, et Kutach cum uxore, filiis et filiabus suis dederunt et reliquerunt dicte nobili domine relicte comitis Petri et duabus filiabus eiusdem ac earum posteritatibus secundum continentiam privilegii dicti capituli Strigoniensis perpetuo et irrevocabiliter possidendas et e converso eadem domina cum dictis filiabus suis debitum ducentarum marcarum, simul cum pena earundem, quod iidem comes Byter et fratres sui predicti eisdem dare et solvere debebant

remiserunt, reddentes a debito dictarum ducentarum marcarum et a pena earundem absolutos. Assumpserunt etiam et obligaverunt se ac eorum successores iidem comes Byter, Mycou filius Detricii et Demetrius filius Nicolai ab omnibus si per quempiam processu temporum dicta domina vel filie eiusdem aut earundem posteritates ratione dictarum possessionum inpeterentur vel in causam traberentur expedire propriis laboribus et expensis. In cuius rei memoriam perpetuamque firmitatem presentes concessimus litteras duplicis sigillii nostri munimine roboratas. Datum per manus discreti viri magistri Theodorii, Albensis ecclesie prepositi, aule nostre vicecancellarii dilecti et fidelis nostri. Anno domini M^o CC^o nonagesimo primo, tertio Nonas Mai, regni autem nostri anno primo.

7. 1327. március 2. (in villa Wysul, f. II. p. Invocavit)

Fülöp nádor és a kunok bírása az egri káptalannak. írják át Rakouch-i Mihály fia: Balázs részére a birtokaira vonatkozóan levéltárunkban elhelyezett okleveleket.

Belefoglalva az egri káptalan 1327. évi oklevelébe (8. sz.).

8. 1327. [március 2. után]

Az egri káptalan Fülöp nádor 1327. március 2-i kérése (7. sz.) alapján [Rakouch-i Mihály fia:] Balázs részére átírja Kurthelus, Arach, Mara és Sych nevű birtokára vonatkozó 1282. évi saját privilégiumát (5. sz.) — Méltóságsor: Péter prépost, Miklós olvasó-, Márton éneklő-, János őrkanonok, Domokos Wyuar-i, Valter Borswa-i, Lőrinc Kemey-i, Péter Zemlen-i, Dávid Zobouch-i, Benedek Vng-i János Borsod-i főesperesek, Károly király, Boleszláv esztergomi, László kalocsai érsekek, Chanad egri püspök.

Eredeti, hártyán, függőpecsét piros-sárga zsinórával és alul ABC chirografum-mal.

9. 1333. január 26. (Wysagrad, XII. d. quinden. Strennarum)

Pál országbíró bizonyítja, hogy Perwen-i Miklós comes hosszasan pereskedett Rophoyn fia: Pál fia: Tamással, amiért az ellentmondott annak, hogy őt az egri káptalan tanúbizonyosága mellett bevezessék a fej- és jószágvesztésre ítélt Karaz-i Sándor fia: László Waswary-i (Zathmar vm) birtokának nyugati felébe, mely a falu Nempty felőli végén levő telek kivételével, kétharmadában az országbíró, egyharmadában pedig Miklós comest illeti. Az ügyet, többszöri elnapolás után, a király a mostani hadoszlást követő január 15-re (ipsis quindenis residentie exercitus, in quindenis Strennarum) halasztotta. Ekkor Miklós comes részint meggyőződven arról, hogy e jószág oklevelek alapján ellenfelét illeti, részint pedig Tamás erdélyi vajda közbenjárására, Woswary felének őt illető harmadát a reá vonatkozó oklevelekkel együtt örökre visszaengedte Pál fia: Tamásnak. Szintén a vajda kérésére, Pál országbíró is visszaadta Pál fia: Tamásnak Woswary őt bírói részként illető kétharmadát.

Eredeti, hártyán, függőpecsét piros-sárga zsinórával.

10. 1339. június 7. (in villa Wysul, III. d. sab. a Barnabe)

Drugetter Wyllermus nádor és a kunok bírása bizonyítja, miszerint korábbi levele értelmében Jazou-i várnagya: Ithe fia: János comes felperesként és Olazy-i Fredric fia: László június 5-én (sab. a. Barnabe) megjelentek előtte Wysul faluban lovas bajviadalra, amiatt, hogy nevezett László [1338.] szeptember 23-án (f. IV. a. Mich. arch.) Olazy

faluban János comes Gergely nevű serviensétől erővel elvert garasban számolt nyolc márkát. Itt azonban a felek bírói engedélye alapján úgy egyeztek ki egymással, hogy Fredric fia: László 20 márkát fizet János comes nek a bajvivóra (pugili) és a perre tett költségei fejében, részint dénárookban, részint pedig becsüben, három részletben. Mégpedig október 6-án (in oct. Mich. arch.) hat, november 18-án (in oct. Martini) és január 13-án (in oct. Epiph. dom.) pedig hét-hét márkát. Az első részlet fizetésének elmulasztása bírságot, a másodiké kettőzött bírságot, a harmadiké pedig hatalombajvesztést von maga után.

Eredeti, hártján, hátlapján befüggesztett pecsét nyomával.

11. 1358. [október 1. után]

Konth Miklós nádor bizonyítja, hogy (a nyitrai és trencsényi nemesek számára) tartott közgyűlésén Been-i Péter fia: Cheh (d) Miklós magister tiltotta Rauaz (d) Loránd fia: István magister volt (erdélyi) alvajdát, Vas (Castriferrei) vármegye jelenlegi alispánját, hogy felesége: Kormos asszony Nempti nevű birtokát magának követelje vissza.

Tartalmi ái. Szécsényi Frank országbíró 1402. augusztus 1-i oklevelében (15. sz.).

12. 1358. október 5. (V.d.f. II. p. Mich. arch.)

Konth Miklós nádor bizonyítja, hogy a nyitrai (Nitriensi) és Trinchin vármegyei nemesek számára Topolchan közelében október 1-én (f. 11. p. Mich. arch.) tartott közgyűlésen az alispánok, szolgabírák, ülnökök és a nemesek összessége, I. Lajos parancsára, a keresztre tett eskü alatt vallotta, hogy a Nyitra vármegyei Nempti mindig Péter fia: Cheh (d) Miklós és e Péter testvérei: Vgrin és Lampért birtoka volt s csupán az előző békétlen időkből foglalta el tőlük erővel Trinchin-i néhai Péter fia: Máté magister.

Tartalmi ái. Szécsényi Frank országbíró 1402. augusztus 1-i oklevelében (15. sz.).

13. 1381. október 6. (in villa Chenger, in oct. Mich. arch.)

Gara-i Miklós nádor és a kunok bírása bizonyítja, hogy egyrésztől Bator-i Bereck fia: János fia: néhai László magister fiai: Szaniszló és György, Szaniszló László nevű fiacskája nevében is, másrésztől Bereck fia: János fia: György fia: János magister, Boldizsár nevű fiacskája nevében is, előtte kijelentették, hogy említett atyáik: László és György magisterek között 1357-ben és 1373-ban végbement és a Warad-i káptalan két oklevelébe foglalt birtokosztályt mindenben változatlanul hagyják, hatalombajvesztés terhe alatt. Szaniszló és György magisterek tartoznak helyreállítani György és fia: János magister kúriájának bírói ítélettel lebontott falkerítését (ortum seu parietem curie). György fia: János magister hat ménesbeli lovat, melyek eddig is Szaniszló és György magisterek méneséhez tartoztak, maga részéről is visszaengedett nekik. Ennek viszonzásaként Szaniszló és György is György fia: János tulajdonának ismerte el a néhai unokatestvérükről (fr p): István Warad-i kanonokról reájuk maradt és eddig is az ő ménesében volt román és magyar lovakat (universos equos equaciales ipsorum tam Olachales, quam Hungaricales).

Eredeti, hártján, függőpecsét nyomával.

14. 1402. május 12. (XII.d.Philippi et Jacobi)

A garamszentbenedeki monostor (monasterii sancti Benedicti de iuxta Gron) konventje Zsigmond királynak. Zecheen-i Frank comes országbíró ítéletlevele alapján Zelew-i János magister a királyi udvar jegyzője, Mihály frater pap tanúbizonysága mellett május 1-én (in Philippi et Jacobi) a Nyitra (Nitriensi) vármegyében fekvő Nempti birtokot Been-i Zudamer fia: László magister tulajdonába adta, figyelmen kívül hagyva Rauaz (d) János fia: Miklós és mások ellentmondását.

Belefoglalva Szécsényi Frank országbíró 1402. augusztus 1-i oklevelébe (15. sz.).

15. 1402. augusztus 1. (Wissegrad, XXXII. d.oct.Nat.Joh.baptiste)

Zecheen-i Konia bán fia: Frank comes országbíró ítéletlevele. Been-i Zudamer fia: László a Nyitra vármegyei (in ctu Nitriensi) Nempti birtokba való iktatásának tiltása miatt Zeredahel-i Rauaz (d) Jánost a király elé perbe hívta. Ott az ügyet Kapla-i János comes akkori országbíró 1393. május 1-re (ad oct. Georgii) napolta el, amikor is László felperes kérésére Miklós fia: Lukács, az alperesnek a nyitrai káptalanban meghatalmazott ügyvédje azzal indokolta Rauaz (d) János ellentmondását, hogy Nempti örök jogon őt illeti, és ezt később bemutatandó oklevelekkel is bizonyíthatja. János országbíró ekkor július 1-ét. (in oct. Jacobi) jelölte ki, amikor az alperes Been-i László ellenében mutassa be előtte jogbizonyító iratait. Erről az időpontról az iratok bemutatása előbb amiatt, hogy közben az alperes Rauaz (d) János meghalt és a per fiára: Miklósrá szállott, majd pedig a király az országbírószágot Kapla-i Jánostól elvéve Simon comesre ruházta át [1395], október 6-ra (ad oct. Mich. arch.) halasztódott el. Ekkor azonban Been-i László felperes ügyvédje: Tamás fia: Márton hiába várakozott az alperes Rauaz (d) Miklósrá, men nem jelent meg és nem is képviseltette magát, amiért Simon comes országbíró három márka bírsággal sújtotta, majd a Zobor-i konvent útján december 14-re (ad quinden. Andree) a király színe elé idéztette. Közben a király az országbírószágot Simon comesről Pazthoh-i János comesre ruházta át. A felperesnek a Saagh-i konventben meghatalmazott képviselője: Tamás fia: Márton már neki mutatta be a Zobor-i konvent jelentését, amelyből kiderült, hogy Hynd-i Péter királyi ember november 29-én (in vig. Andree), András pap konventi kiküldött tanúbizonysága mellett Rauaz (d) János fia: Miklóst Zeredahel-en december 14-re a király elé megidézte, aki azonban újból távol maradt, amiért az országbíró bírsággal, az előző bírság ki nem fizetése miatt pedig az összeg kétszeresével sújtotta. Ugyanekkor felkérte újból a Zobor-i konventet, hogy az alperest a vidék három vásárán való kihirdetés útján idézze meg [1396.] február 9-re (ad oct. Purif virg.) a királyi udvarba, jelezve, hogy akkor is ítéletet hoz, ha továbbra is makacsul távol marad, nem mutatja be okleveleit és nem fizeti meg a kilencmárkányi bírságot. Ekkor Rauaz (d) János fia: Miklós az ügy tárgyalását azzal az indoklással kérte április 9-re (ad oct. Pasce) halasztani, hogy a kilenc márka bírság két részét csak később tudja az országbírónak leróni, amit ő újabb három márka bírság ellenében engedélyezett is. Közben a király az országbírói méltóságot Pazthoh-i Jánosról Zecheen-i Frankra ruházta át, aki a tárgyalást a bírságok megkettőzésének terhe alatt március 15-re (ad oct. Medii XL me) tűzte ki. Ekkor Been-i László ügyvédje: Zyluakuz-i Bertalan bemutatta a Zobor-i konvent jelentését a három vásáron történt idézésről. Ebből meggyőződött, hogy Hynd-i Péter királyi ember, Miklós pap konventi tanúbizonyság jelenlétében 1396. január 29-én (sab.p. Convers. Pauli) Topolchan városában, január 31-én (f.II. sequenti) Basan faluban, február 1-én ff. III. subsequenti) pedig Nyitra városában (in civitate Nitriensi)

idézte meg Zeredahel-i Rauaz (d) János fia: Miklóst február 9-re (ad oct. Purif.virg.) a királyi jelenlét elé Zudamer fia: László magister ellenében. Az alperes azonban március 15-én sem jelent meg és nem is fizetett, amiért az országbíró a távolmaradásért újabb szokott bírsággal, a nem fizetésért pedig az eddigi bírságok összegének megkettőzésével sújtotta. Ekkor viszont Zudamer fia: László magister ügyvédje ügyfelének Nempti birtokhoz való joga bizonyítására bemutatta IV. László király 1281. szeptember 28-i (4. sz.), Konth Miklós nádor 1358. október 1. utáni (11. sz.) és október 5-i oklevelét (12. sz.). Mivel ezekből kiderült, hogy IV. László király a nyitrai királyi várhoz tartozó Nemetzük, Zylly és Banan nevű lakatlan földeket Been-i Zudamer fia: László elődeinek: Vgrinnak és Lampertnek örökre adományozta és ezeket Trinchin-i Máté zűrzavaros idején idegenítették el tőlük, ezzel szemben sem Rauaz (d) János, sem fia: Miklós sokszori idézésre sem mutattak fel Nemptihez való jogukat bizonyító okleveleket, felkérte a garamszentbenedeki konventet (conventus sancti Benedicti de Juxtagron), hogy Nempti birtokba vezesse be Been-i Zudamer fia: László magistert, figyelmen kívül hagyva Rauaz (d) János fia: Miklós vagy bárki más ellentmondását, és erről július 1-re (ad oct. Nat. Joh. bapt.) tegyen a királynak jelentést. E határnapon Been-i Zudamer fia: László bemutatta neki a garamszentbenedeki konvent 1402. május 12-én a királynak írt jelentését (14. sz.). Mivel ebből kitetszően az iktatás az előírt időpontban ellentmondás nélkül lezajlott, Nempti birtokot Zudamer fia: László magisternek és utódainak ítélte oda.

Eredeti, hártján, függőpecsét vörös-zöld zsinórjával.

16. 1427. augusztus 4. (Wyenna, IV. Augusztus)

Ujzólyomi (de Nowa Zolio), másként Sasfalu-i Miklós fia: Ferenc, Esztergom egyházmegyei klerikus, császári meghatalmazású közjegyző bizonyítja, hogy az Esztergom egyházmegyei Ben-i László nevű nemesnek Zerotin-i Jakab fia: Miklós Olomuc egyházmegyei klerikus és császári meghatalmazású közjegyző oklevelével megbízott képviselője: Jakab, a János evangelistának szentelt Passala-i egyház plébánosa felmutatta előtte Hinko nyitrai püspöknek a Ben-i László és a bécsi egyetem diákjainak szószólója: Perennauer Mihály (Prágai egyházmegye) közötti perben Kuphnicz-i Krisko fia: Mihály püspöki jegyző által kiállított idéző- és tiltó levelét, melynek foganatosítója a bécsi Sít. István társaskáptalan dékánja: Hadmer Tamás, illetve notariususa: Chepekch János. Ebben a nyitrai püspök azt kérte Miklós fratertől, a Benedek-rend bécsi Szűz Mária, másként skót kolostor apátjától, hogy Ben-i László előtte folyó fentebb említett perében a Szentszékre tett fellebbezés eldőlté előtt semmiféle lépést ne tegyen. Ő a püspök levelét a bécsi kolostorban Egerzeg-i Márton fia: György, a művészetek borostyánosa (Vesprim-i egyházmegyéből), Miklós apát kamarása: Tustram János (Paduai egyházmegyéből) és Geen-i Imre fia: Miklós (Esztergomi egyházmegéből) jelenlétében átadta Miklós apátnak, aki kijelentette, hogy annak megfelelően jár el. Minderről az említett Jakab plébános kérésére állította ki oklevelét.

Eredeti, hártján, a szöveg alatt közjegyzői signum-mal.

17. 1443. április 13. (sab.a.Ramispalm.)

A Warad-i káptalan bizonyítja, hogy Thykod-i Bálint fia: Mihály, testvére (fr. c): László, fia: János és egész atyafiságuk nevében is előtűk kijelentette, miszerint Thykod-i (Zathmar vm) birtokrészében azt a hat telket (unam videlicet populosam penes domum

habitationis ipsius Michaelis a parte orientali sitam, alias vero quinque desert as incipiendo a quodam alveo seu terra paludosa vulgo Moczarosviz penes domum et curiam Ladislai Santus existentes, ubi sessiones commode fieri possint, a parte occidentali penes sese existentes), amelyeket korábban Bewken-i Márton fia: Kálmánnak és testvéreinek (fr.c): Miklósnak, Istvánnak, Tamásnak, Jánosnak és Albertnek engedett át, amiért kiváltották őt Magyar (d) Balázs Tokay-i várnagy kegyetlen fogságából, most Jarmi-i Lászlónak és Miklósnak, osztályos atyafiainak adományozza, miután ők az előbbieknél helyette visszatérítették a fejeváltására kifizetett összeget.

Eredeti, hártján, függőpecséttel.

18. 1471. március 25. (Naghmyhal, XXV.d.Martii)

Gara-i Tamás fia: Pál pécsi egyházmegyei klerikus, császári meghatalmazása közjegyző bizonyítja, hogy Bethleen-i Pál Zemplyn vármegyei nemes az egri egyházmegyében lévő Naghmyhal Szűz Mária tiszteletére emelt plébánia-templomának cintermében, Naghmyhal-i plébános és főesperes-helyettes: György, a művészetek borostyánosa, valamint káplánjai: Scenna-i János, Wasarhel-i Balázs, Naghmyhal-i Fülöp, továbbá Solymws-i Tamás és Laborczyk (d) János, továbbá néhai Naghmyhal-i Pongrác fiai (e): Miklós és András tanúskodása mellett, ügyvédjeiül vallotta Miklóst, a szentgyörgymezei egyház (ecclesie Sancti Georgii de viridi carupo) kanonokját, Benedek Ayak-i papot, az Esztergomban (in Strigonio) lakó Mylityncz-i Antal deákot, Kwthas (d) János és Mothwz (d) Mihály Stara-i papokat, az Egerben (Agrie) lakó Zeglygeth-i Ambrust, Pál klerikust és Rezhorko (d) Jánost, továbbá Mokcha-i Tamás, Bethlen-i István és Bankocz-i János nemeseket az egri egyházmegyéből, hogy ügyeiben minden egyházi és világi bíróságon, a római kúriában és azon kívül is eljárhassanak.

Eredeti, hártján, a szöveg alatt közjegyzői signum-mal.